

Vinko Beličič | Usehla črešnja

I

Vneugnanih marčnih vetrovih se je sušila spočita zemlja. Žito je dobivalo novo zeleno barvo. Trte v prostrani vinski gori so se solzile. V prisojnih krajih so zvončki že davno odcveteli, pač pa so bile breskve med trtji in zidanicami ovenčane z rdečkastim cvetjem. Porajala se je pomlad, začetek novega dela in novih, lepih skrbi.

Stara Judnička se je z motiko v roki ustavila na vežnem pragu. Obsijalo jo je vzhajajoče sonce, da si je morala zasloniti oči. Vas pod hribom je bila še v mraku, zadaj je nad ravnino ležala megla. Jutranji vlak je drdral med njivami, zapiskal je in počasi utihnil v gozdu. Nato je bilo slišati le še petelinje petje.

Judničeva hišica, ki je samotna kraljevala visoko med vinogradi, se je bleščala v soncu ko kapelica. Slamnato streho je tu in tam poraščal mah, vmes pa so se videle svetle lise lanske škope, kajti zgradba je štela nemara več ko osemdeset let, stala je na vetrnem kraju — kaj čuda, če je bilo treba popravljati streho vsako leto.

Po cesti med trtji je ropotal voz. Judnička se je zganila, zaklenila vrata in odšla po stezi med redkimi drevesi in kamni. V grmovju so se oglašale prve ptice. Sapa je od nekod prinesla vonj po mačicah.

Ženica je prišla do majhne drage, kamor ta dan še ni posijalo sonce. Obstala je, se naslonila na motiko in se zazrla kvišku. Pod sinjim nebom so hiteli ožarjeni jutranji oblaki nekam proti severu in ji onkraj kostanjeve rêbri izginjali izpred oči.

»Pomozi Bože, Jezus in Marija in sveti Jožef!« je vzdihnila in pričela kopati. Bil je že čas, da vsadi krompir.

Ko je v drago posijalo sonce, se je vzravnala in si z obraza otrla znoj. Potem je ob ptičjem petju spet neutrudno zamahovala z motiko in obračala peščeno, že stokrat obrnjeno zemljo.

Pri obrovu je nenadoma obstala senca. Judnička se je ozrla, zamježikala in vzkliknila:

»Si ti, Emil?«

Emil pa je bil naglušen in ni nič odgovoril, le s steze je stopil v drago. Za pasom so mu rožljali veliki rožni venci. Podarjene hlače so cvele na vseh koncih. Ko je prišel k Judnički, jo je pogledal z navzkrižnimi, kalnimi in dobrimi očmi.

»Botra, prišel sem, na nasečem drv, če potrebujete,« je zavpil.

Razumela je ubožčka in se mu nasmehnila.

»Bi jedel?« je glasno ponudila.

Zasvetile so se mu oči in po obrazu se je razlila otožna sramežljivost.

Judnička je pogledala predse. No, pol dela je opravljenega. Sonce je bilo že visoko, ni mnogo manjkalo do poldneva. Odšla sta proti domu.

»Pravica bo zmagala,« ji je spotoma hreščeče razlagal Emil, siromak zmešani. »Angeli že pripravljajo nove postave, a hudiči kujejo verige za krivičnike, za oderuhe... da jih bodo cvrli... cvrli na dnu pekla. Kaaaaj?« Kosmati, od zadovoljstva žareči obraz je gledal ženici v oči, in ko mu je Judnička smehljaje se prikimala, je še v večjem navdušenju nadaljeval: »Jaz pa pojdem in bom pokazal vse tiste, ki so zapisani v črnih bukvah — —«

Judnička je zavzeta obstala in uprla mežikajoče, radostne oči proti hišici. Tam zad je na koncu vrtiča cvela ogromna črešnja. Deblo je bilo táko, da ga ne bi objeli trije šolarji. Vrhovi so kipeli visoko v zrak in v košatih belih kronah so se lovile nagajive pomladne sape. Roji čebel so sladko žužnjali od sončnega vzhoda do zahoda.

»— Lucifer si bo pljunil v roke in zamahal z repom, sto tavžent hudičev bo zatulilo —« je vpil Emil in se škodoželjno smehljaj.

Ubožec! si je mislila Judnička. Malo je zmešan, ljudje ga pa izrabljajo in vlečejo za nos. A kakšen fant je bil pred štiridesetimi leti, ko mu je njen rajnki France botroval pri birmi! Ti nesrečni njegov oče, pijanec, da ga je moral tako usodno udariti po glavi!

Odklenila je hišico. Emil je sédel na klop in se pogreznil v misli. Judnička je medtem segrela ocvirkov in z njimi zabelila žgance, ki so ji bili ostali od jutra. Nato sta jih jedla z zeljem.

»Kam pojdeš zdaj?«

»Nikamor. Drva bom sekal pri vas. Nimam kam iti.«

Prikimala je. Ko se začne košnja in pridejo na vrsto poletna žeganja, ga cele tedne ne bo blizu, šele okoli božiča se bo spet oglasil. Tako je pač: k njej pride, ko je v največji stiski.

Odšla je v drago, da prekoplje še ostalo zemljo, Emil pa je medtem nasekal kup svetlih kalanic. Ko se je o mraku vrnila, ga ni bilo več.

V mestecu onkraj gozda, dobro uro daleč, so se prižigale luči, nad vinsko goro pa so zamigljale redke zvezde. Pojemajoči mesečev krajec je počasi utonil za Svetim Križem. Iz kamenitih tal je kipela cvetoča črešnja ko mogočno bandero. Noč je bila polna njenih dišav.

»Da jo zdaj vidi France, moj France v Ameriki!« Judnička se je spomnila besed, ki jih je bil davno nekoč napisal v pismu: »Mama, tolikokrat se zmislim na našo črešnjo! Koliko srečnih ur sem preživel na njej, ko sem bil še gimnazijski študent!«

Odmolila je dolgo večerno molitev in legla k počitku.

Raslo je po božji volji, kar je bilo s trudom in znojem položeno zemlji v naročje. Dnevi so se daljšali, sonce je začelo pripekati in zorele so črešnje.

Judničeva drobnica je bila obljubljena dežela šolarjev, ki so iz vasi vrh hriba hodili mimo. Bila je tudi starodavno gostišče tistih, ki ne sejejo in ne žanjejo, pa vendar skrbi zanje nebeški Oče: jate škorcev in drugih ptic so vsako leto štirinajst dni vreščale po vejah in nesnažile tla.

Judnički ni bilo za sad. Včasi pa ji je kak šolar nabral žep črešenj in jih ji prinesel. Njene nevajene, brezzobe čeljusti so se mučile s sladkim darom božjim. Ko pa so bile črešnje obrane, je stopila pod drevo, v zavzetju sklenila roke in vzdiknila:

»Moj Bog, kaj so to vej nalomili, ti zločesti fački!«

Prišle so poletne nevihte.

Na Margaretino je bila silovita pripeka. Judnička je še predpoldne pospravila nekaj sena. Soparno je bilo, da se ni dalo dihati. Nebo so prepregle jeklenosive meglice. Izza hribov so se grmadili oblaki, vžigali so se bliski in zamolklo grmenje je vedno močnejše stresalo vinsko goro. Judnička je v kotu prižgala lučko. Strahoma je pogledovala skozi okence. Temnilo se je. Pribučal je vihar, da so ječale škarnice v slamnati strehi. Ženica je ob vsakem blisku zatrepetala in se pokrižala. Konec vrta je presunljivo šumela črešnja. Po leseni steni so bobnele debele poševne kaplje. V žuljavih Judničkinih rokah je drhtel rožni venec. Šipe so zvenele v treskih.

»Bog se nas ti usmili in sveta Mati božja!«

Judnička je bežala iz prve sobe na vežo, od tam v zadnjo sobo in spet nazaj. Tedaj jo je oslepil blisk in pretresel silovit tresk. Prestrašena je kleknila na posteljo in blede ko zid gledala, od kod bo zavihral dim. A nevihta je pojemala, divjala je dalje proti Metliki. Po vsej grozi je ostal le čudovito prijeten zrak in pisana mavrica je spajala nebo z zemljo.

Minilo je poletje. Jeseni je Judnička pospravila krompir, koruzo, fižol in zelje, Emil je nasekal drv — in potem je prišla zima. Debel sneg je pokril zemljo, zasul steze in poti. A Judnička je bila vajena samote. Na sveti večer si je pela stare božične pesmi, mislila na sina Franceta, ki ji iz Amerike kdaj kaj pošlje, potem pa je vzela iz skrinje steklen, rdečkast kip Srca Jezusovega. Na podnožku ga je navila, in oglasila se je čudovita godba, ko da bi peli srebrni glasovi nekje v veliki daljavi. Sve-e-ta no-oč, bla-žena no-oč... Uživala je ko otrok.

A ko je kmalu po svečnici zadišalo po južnih vetrovih, je vedela, da ni več daleč pomlad. Sneg se je talil, pod nebom so hiteli umazani oblaki in se skrivnostno svetlikali v mesečini ali pa jih je z zlatimi snopi žarkov prebadalo vračajoče se sonce.

Tisto pomlad se je Judničeva črešnja bohotno napela. Iz smolnatega brstja se je luščilo belo cvetje. A nenadoma, ko da je prišla nanj

slana, se je začelo sušiti in odpadati. Ko je bilo drugo drevje v vencih cvetja in zelenja, je mogočna črešnja gola kipela kvišku.

Judnička je zavzeta gledala častitljivo drevo. Ali ne bo nič več krasilo dobrave z belim oblakom dišečih cvetov, nič več ne bodo nanjo plezali rdečelični šolarji in ptice se ne bodo več nikoli pozibavale na težkih rdečih žanjgljih?

In potem je nekega dne prišel mimo vaški mizar.

»Slišite, Judnička, črešnja se vam suši.«

»Bog pomagaj, kaj res ne bo več rodila? Le kaj neki ji je prišlo!«

»Strela je udarila vanjo. Vidite, srednji vrh ima veliko razpoko.«

Gledala je in mežikala, spomnila se na lansko Margaretino in potem se ji je po obrazu razlilo otožje.

»Poslušajte,« je dejal mizar, »osem sto dinarjev vam dam zanjo.«

Spomnila se je na sina. Ali ni to njegova črešnja? V Ameriki misli nanjo, si je govorila ženica, že nekaj let namerja priti pogledat v domači kraj. Naj on napravi, kakor se mu zdi.

Ne, ni hotela prodati črešnje.

II

Usehla Judničeva črešnja je dve leti pozabljena samevala. Raskavo deblo in temni vrhovi so kipeli iz kamenitih tal. Tedaj pa je sedemdesetletna Judnička dobila iz Amerike pismo, da se sin in njegova hčerka za kak mesec povrneti domov.

Judničkino srce je drhtelo v velikem pričakovanju. Iz Amerike se vrne sin France, ž njim pride tudi Anica, mesec dni bodo vsi trije preživeli skupaj. Tako si je želela, da bi šla še enkrat pred smrtjo na Žeželj in k Trem faram, kjer so vsako poletje veliki romarski shodi. In je čakala samo te priložnosti, da bi mogla tjakaj s sinom, kakor je šla tolikokrat v davnih letih. Ah, letos pa pojdejo vsi trije! Nemara se odpravijo še kam dlje. V Ljubljani bo velik kongres, slovesnosti bodo tudi na Brezjah — pa to je, žal, predaleč! Vsaj Žeželj, vsaj Tri fare — zadnje romarske molitve in pesmi! Kako lepo bo to!

V juniju je dala prebeliti prvo in zadnjo sobo, mizar je pripeljal novo posteljo, medtem ko je bila ena vedno pripravljena. Judnička je napletla svete podobe, skrbno umila okna, a perutnino je obilno krmila, da bi onima dvema mogla kar se da postreči.

»Sin se vrne?« so se čudili vaščani, ko jim je naznanjala veselo novico. »Da, lahko se on vrne, ko ne dela v jami niti v fabriki.«

»Tisto je res. Pri železnici ima dobro službo.«

»Amerika! Oh, Amerika!« so vzklikali možaki. V njihovih mislih je bila Amerika še vedno dežela denarja in sreče, dežela, ki sama zase

leži nekje onkraj velikega morja, ne ko ta uboga domovina, ta tesna domovina, ki jo na vseh straneh režejo meje. Niso pomislili, koliko ljudi iz teh vasic je onkraj morja našlo kruha in blagostanja, a kako malo se jih je premožnih vrnilo. Kje so oni drugi? Brez glasu, brez sledu so izginili.

Judnička je dva dni hodila k vsakemu vlaku, ki prihaja iz Ljubljane. Nekega dopoldneva ni šla zaman. Iz vlaka je stopil debelušen gospod z lepo gospodično.

Dvanajst let Judnička ni videla sina, dvanajst let ni govorila z njim. Zdaj je boječe stala ob gredi pisanih rož. Vesele besede težko pričakovanega snidenja ji v ginjenosti niso mogle iz grla.

»France!«

»O, mama, naproti ste prišli!« je vzkliknil gospod v svetlem slamniku.

Stiskala sta si roke in se gledala. Judnička je imela solzne oči.

Kako debel in rdeč je France! Kako lepo je oblečen! je mislila mati.

Kako je drobna in suha in osivela moja mati! je sina spreletela misel.

Ob strani pa je stala gospodična in se radovedno razgledovala naokrog. Vlak je utihnil onkraj vasi in se zgubil v steljnkih.

»Annie, glej, to je tvoja stara mamica.«

Gospodična se je rahlo priklonila in segla v raskavo Judničkino roko.

»Kako veliko in lepo hčerko imaš!« je vzkliknila mati.

»No, sedemnajst let je zdaj stara. Ampak slovenski zna bolj malo. Kaj hočete, v Ameriki živimo med samimi tujimi ljudmi.«

Nato so s kovčegi počasi odšli po stezi navkreber, med kamenjem in grmiči.

Anica je gledala okrog sebe. Vse ji je bilo novo. Le tu in tam ji je zablisnil spomin na podobo, ki se ji je bila kot petletnemu dekletcu vtisnila v dušo. A vse je bilo tako nedoločno, tako daleč v preteklosti!

Vroče jim je bilo, ko so stopali v hrib, a z vsakim korakom se je povečal razgled. Naposled so dospeli domov.

»Oh, res — črešnja se je posušila. Škoda za lepo senco,« je rekel materi, potem pa se je obrnil k hčerki in dejal po angleško:

»Potrpeti boš morala, Annie, ne bo vse tako, kakor je pri nas v Ameriki.«

Mati je prinesla na mizo kruha in vina in pečeno kokoš.

Minilo je nekaj dni. Amerikanca sta se za silo vživela v stari kraj. Obiskovali so ju znanci in sorodniki, a sem pa tja sta tudi onadva stopila. Judničeva hišica ni bila nič več tako samotna.

Prihajali so torej k njima, ju spoštljivo gledali in vpraševali:

»Kako pa je zdaj v Ameriki?«

Gospod France Judnič se je smehljajal in pri tem se mu je videlo več zlatih zob.

»O, pri nas v Ameriki je življenje! Res, da je zdaj majhen zastoj, a mi imamo vendar bodočnost. Mi v Ameriki imamo vsega. Tam je popolna svoboda. Nič več se ne delimo niti po veri niti po narodnosti. Ah, vse drugače je ko tu pri vas.«

Gledali so vanj in skušali razumeti njegove besede. A iz teh besed ni bilo težko spoznati, da temu človeku utriplje srce v soglasju z utripom Amerike in da mu je slovenska domovina le še spomin iz otroških let, ki nima zanj nobenega stvarnega pomena niti vrednosti. Ne, saj to ni nikak France Judnič, marveč Frank Judnich, in njegova hčerka, ki tako malobrižno opazuje kmečke obraze, ni več petletna Anica, ki je pred dvanajstimi leti tekala in žvrgolela po tem vrtiču, ampak je miss Annie Judnich in njen svet je čisto drugje.

Tedaj je v vasi pod hribom mladi kmet Štefan Milek dejal bratu Slavku, ki je že dve leti študiral poljedelske vede na zagrebškem vseučilišču:

»Pojdi enkrat obiskat ujca! Boš videl, kakšno sestrično imaš.«

In Slavko je nekega dopoldneva res šel. Krog in krog je cvelo srobotje, iz tal je dihala omamna poletna vročina. Bil je čas mlatve.

»Dober dan, ujec! Ne poznate me več? Slavko Milek.«

»A, ti si, Slavko! Študiraš, ne?«

»Da, v Zagrebu,« je odgovoril nečak. »No, kako se vam pa zdi doma?«

»Doma? Dobro je, dobro, seveda.«

Pri teh suhih besedah je stopila v sobo Anica. Pogledala je mladega človeka in se vprašujoče ozrla na očeta.

»Annie, to je tvoj bratranec.« A ker ni razumela zadnje besede, ji je povedal po angleško. Nato je gostu nalil kozarček slivovke in šel ven.

Anica je bila v svetlordeči predpoldanski obleki. Roke je imela gole do ramen, bujne temne lase prevezane s črnim trakom. Ne glede na bratranca se je zagledala skozi okno. Tam zunaj so zorele medene hruške, tam niže so bila trtja, omejki, samotna drevesa, čisto spodaj vas — onkraj polja in steljnikov pa je dehtela megljena vročina.

Slavko jo je opazoval in bilo mu je nerodno. Prijel je kozarček in srknil. Potem je razmišljal, ali naj sestrično vika ali tika.

»Gospodična Anica,« je naposled spregovoril, »vam je zelo dolgčas po Ameriki?«

Uprla je vanj svoje velike temne oči in se nasmehnila. Počasi in neokretno je odgovorila:

»Nekoliko že. Posebno, ker mi jezik dela težave.«

»Moral bi mnogo čitati in govoriti.«

»Da.« Spet se je zazrla skozi okno.

Slavka je spreletela vročina. Res — še nikdar ni videl tako lepega dekleta. Obrvi, oči, nos, usta, vsa postava —

Prava grška lepota, ženska iz nekega drugega sveta! si je dejal.

Vrnil se je ujec, mu prilil slivovke in sédel. Anica pa je na golem nadlaktu opazovala rdečkasto pičico. Ozrla se je na očeta in ga po angleško nekaj vprašala. Ta je vstal, ji pogledal roko in pojasnil:

»Annie, to je pa od bolhe.«

Nato je prinesel vse polno fotografij in jih postavil pred Slavka. Primaknil je stol in pričel razlagati.

»To je naša hišica v Ameriki.« Lepa hišica, vrt, grede, pes — nekje nad vsem nevidno, žarko sonce. »To sta Annie in njena prijateljica.« Dekleti se razposajeno smejeta, lahna obleka frfota v vetru. Slavko je pogledal Anico. Popravljala si je lase, lepa ko kraljična. »To smo pa Slovenci na pikniku blizu mesta.« Skupina ljudi, po strani klobuki, harmonika. In še je bilo mnogo lepih slik, mnogo hiš, avtomobilov, ulic, mostov, polj in rek, bile so prekomorske ladje — in povsod je mogel Slavko najti ujca, njegovo ženo ali Annie.

Nič jim ne manjka, tem mojim sorodnikom! si je dejal.

Tedaj se mu je zdelo, da je čas oditi.

»Oglasi se še kaj! Annie pogreša družbe.«

Ko je odhajal skozi vežo, mu je zadišalo po pečeni kokoši. Judnička je ropotala z burklami in posodjem. Izpod strehe se je vil dim.

Anici ni šlo v slast, kar je prinašala na mizo stara mati. Tudi France je malo jedel. Judnička se je trudila na vso moč, da bi dobro pripravila, in nemalo jo je žalostilo, ko je toliko reči morala odnašati iz sobe.

In potem sta se oče in hči navadila, da sta takoj po domačem obedu odšla v mestece, kjer so jima v hotelu zadovoljivo postregli. Hkrati sta se v reki še okopala. Razen tega je imel France vedno svoje opravke.

Zgodilo se je tedaj nekaj čisto naravnega. Mladi gospodje so videli, da je Annie Judnich krasna dama, in sicer dama iz velikega sveta. Ničesar jim ni manjkalo, dolgočasja in enoličnosti je bilo celo preveč. In navdušili so se za lepo ameriško Slovenko. Nekateri med njimi so obvladali tudi angleščino in tí so bili še zlasti kavalirji.

Polagoma so napravili zaključeno družbo in pričeli so se izleti v okolico, in sicer v tisto stran, kjer so bile vinske gorice, kjer so se smehljale zidanice, od koder se je videlo ljubo domače mestece.

Zbirališče je bilo navadno pri Judnički. Ah, káko pozornost je uboga ženica zdaj uživala! Kako so jo pozdravljali, se zanimali za vsak njen posel, hoteli vse videti, vse vedeti, blagrovali so jo — in ko sta bila France in Annie nared, so odšli. Judnička pa je ostala sama — in bilo ji je hudo. Trudila se je in delala, o zdravamariji čakala, da se

vrnejo. A ko je bila že noč, je bilo čuti zateglo, pijano petje, glasno govorjenje, bučen smeh, včasih celo godbo — tam nekje onkraj trtij. Zvezde so bledele v mesečini, minevale so ure, šlo je na polnoč. Tedaj je Judnička slišala, da se vračajo. Pred hišico je bilo neznanskega govorjenja, ljubeznivega in ganljivega poslavljanja, zahvaljevanja in obetov skorajšnjega snidenja. Ko je Judnička ob zori vstala, je šla na delo. Potem je skuhala zajtrk. Dopoldanski vlak je včasih že davno zdrdral po ravnini, preden sta onadva prišla iz sobe, čemerna in sitna, mežikala v veselo poletno sonce, se dolgo umivala in zamudno oblačila.

Večkrat se je celo zgodilo, da si je gosposka družba ob povratku zaželela vroče črne kave. Judnička je šla sredi noči k ognjišču in jim kuhala. Tedaj so jo božali, ji vsiljevali brezkoristne usluge in ji bili za napotje. Ali pa so mislili, da so pri zidanici, in so se objemali in poljubljali vseprek. Judnički je bilo neznansko odveč in zoprno to početje. A ob vsem tem je prišlo vanjo nekaj velikih spoznanj.

Videla je predvsem, da tisti polizani, nedostopni mestni gospodje niso nikakšni svetniki, marveč da vinjeni vsakogar z lahkoto prekosijo.

Videla je dalje, da gospodična Anica, ki nima zanjo skoraj ne besede ne pogleda, ponoči za čuda oživi, da je med vsemi najglasnejša, z vsakomer domača. A kaj — govorila je le angleški, in tudi drugi so po angleško zavijali jezik, tako da je bila Judnička vsa zmedena.

Ko je vse to in še marsikaj drugega videla, je postala žalostna. Delala je in se trudila, da bi se iztrgala mislim na odtujenega sina. Trpela je in molila — in ni bilo niti ene tožbe, niti enega očitajočega pogleda. Bila je ustrezljiva in s težavo je zadrževala solze. Večkrat se je ustavila pred hišico in gledala daleč po ravnini, kjer se je nekje na koncu, za polji, steljniki in gozdi vila svetla Kolpa. Tam proti jugu je slutila Žeželj, a tam, kjer o kresu vzhaja sonce, so bile Tri fare. In ni izrekla velike, skrite želje, da bi šla rada tja, kajti čutila je, da sina mika zdaj čisto drugam in z drugačnimi ljudmi, kakor je ona, njegova mati.

»Ste spet sami?« Na pragu se je prikazal Slavko.

»Da. Že snoči so odšli na Mirno goro.«

»Seveda, gledat sončni vzhod,« se je trpko nasmehnil. »Anici sem prinesel knjigo, morebiti bo kaj brala.«

»Anica?« je podvomila Judnička. »Le kdaj neki!«

Slavka je zaskelilo. Pomislil je na mestne gospode, lepe in okretne, a prazne ko muželj, in na sestrčno, katere lepota ga je navdajala s ponosom. A kaj pomeni zanj njena lepota? Grenko, boleče spoznanje, da sta njen in njegov svet že od nekdaj nujno vsaksebi.

Tako hudo mu je bilo!

III

Na Veliko mašo je bil Judničkin god. Praznovali so ga tiho in domače. Ta dan ni bilo družbe iz mesteca, le sredi popoldneva je prišel Slavko. Našel jih je v senci za hišo. Čudo — vendar enkrat vsi doma! si je dejal.

»Voščit sem prišel,« se je motal iz zadrege, kajti Anica je upirala vanj svoje smejoče se oči.

Preko pobočja je pihal lahen poletni vetrič.

Govorili so o vremenu in o letini, same vsakdanje reči, a bilo jim je lepo. Naposled sta se Anica in Slavko dvignila. Fant je dejal, da bi sestrčni pokazal podzemsko jamo. Že prav, je pokimal France. In sta odšla mimo usehle črešnje.

Izza hriba je med njivami privozil tovorni vlak s polnimi vagoni lesa. Judnička je gledala sinu v oči.

»Kako, da imata samo enega otroka? Ali ne živiš z ženo skupaj?«

»O, seveda, mama,« je odvrnil, »pa še prav rada se imava. Ampak z otroki — saj veste, križ je — —«

Še vedno je čutil na sebi vprašujoče materine oči.

»Mama, vi tega ne morete razumeti — —«

Res — mati ni umela. Sicer je tudi ona imela enega samega otroka, Franceta, a mož je bil vedno v Ameriki, dokler ga ni malo pred vrnitvijo zmečkalo v jami.

Medtem se je Slavko toliko opogumil, da je prijel sestrčno za roke.

»Včas se sliši na dnu zamolklo grgranje. Spodaj mora teči voda. Vsa ta zemlja je čisto votla. Pravi Kras je tule —«

Še bi ji govoril, a je opazil, da misli Anica na čisto druge stvari. Nenadoma se ji je razvezal jezik in živahno je pripovedovala.

»— No, in v Parizu sva zgubili vsaka svojega očeta, tavalii sva po neznanem mestu, kar srečava skupino ameriških mornarjev. Takoj sva bili sredi med njimi. In potem se je začel nepozaben pohod. Kaj vse smo počeli! No, in drugo jutro sva našli svojce. Take stvari ne gredo zlepa iz spomina.«

Smejala se je, poskakovala in vlekla bratranca za roke. Zagonetno je gledal v njene lepe, nagajive oči. Ali ima to dekle prav tako lepo dušo? je pomislil. Kakšno je njeno srce? A takoj se je zavedel, da on tej skrivnosti ne bo prišel do dna.

Sestrčna se je nenadoma čisto zresnila.

»Si se spomnila na svojega fanta v Ameriki?«

»Nimam ga,« se je nasmehnila.

»Le kdo ti bo to verjel!« jo je dražil dalje.

»Nimam ga, kaj pa naj ž njim! Lepše je biti ko škrjanček!« Njene oči so ga žametno božale. »No, kako pa je tvoji izvoljenki ime?«

»Gospodična Znanost,« je tiho odgovoril in ji božal roke.

»Nič ne čutim, da bi si bila ti in jaz v sorodstvu.«

Gledala je njegove svetle lase, sinje oči, zagorel obraz in skrivnostno zamišljenost na ustih.

Stopila je čisto k njemu. V fantu se je vzburla kri. Lice mu je božal topli Aničin dih. Tedaj je razprostrl roke, objel dekle in drhtel od slasti. Šepetal je njeno ime. Od omame se mu je vrtelo v glavi. Naglo je poljubil njene tople ustnice, potem pa so mu roke omahnile ko mrtve.

Anica je drgetala in strastno-otožno strmelala vanj.

Oh, kakšen bedak sem! si je očital. Saj vse skupaj nima nobenega smisla!

Grmovje okrog njiju je zašumelo v vetru. Aničino krilo je frfotalo ko ujet metulj. Deklica se je srebrno zasmejala.

»Kako lepo je biti roža in omamljati ljudi!«

Slavko se je po sili nasmehnil.

Zahajalo je sonce in oglašali so se prvi črički. Ko sta se vračala, jima je prišla na uho lahna, zvonka godba. Judnička je bila navila steklenega Jezusa in zdaj je prihajala iz kipa božična pesem. Anica se je ustavila in začudena gledala, kako gre ta reč. Česa takega ni še nikoli videla.

»Kaj pa je to?«

»Srce Jezusovo, ali ne poznaš?«

Judničkine oči, dobre in ljubeznive oči, so se srečale z Aničinimi. Vprašanje in odgovor sta bila v tem srečanju — in v Judničkino srce je kanilo najgrenkejšo spoznanje. Da bi ji bilo vsaj s tem prizaneseno!

Prihajal je mrak. Bilo je tiho ko v cerkvi po večernicah. Na mizi je stal rdečkasti kip Srca Jezusovega. Judničko je davilo v grlu. Anica je razposajeno mrmrala tujo pesem. Slavko se je poslavljal. Od nekod je jeknil vrisk. V večerni toplini se je zaiskrila prva zvezda. Praznik vnebovzetja je šel h koncu.

Tisto težko uro Judničkinega življenja se je France židane volje razgovarjal z vaškim mizarjem.

»Kaj, črešnjo bi rad kupil? A, tisto usehlo? Pa kaj boš z njo, saj je komaj za drva!«

»Še je dobra, še. No, koliko bi hoteli zanjo?«

»Kaj jaz vem, po čem je tako blago.«

»Dam vam štiri sto dinarjev.«

»No, pa si jo požagaj in odpelji!«

Pila sta. Potem so prišli še drugi. Nazadnje se je znašla med njimi tudi Anica. Kaj naj počne sama pri stari materi!

V Judničkini hišici pa je dolgo, dolgo brlela luč.

Svetla rdečina je prepredla steljnike: razcvetala se je resa. V zraku so drhteले umirjene poznopoletne sape in v trtjih se je dobilo že dovolj zrelega grozdja.

Tako se je bližal dan vrnitve iz stare domovine v novo.

Domovina!

Misel se je zasekala Francetu Judniču v srce.

Domovina! Tu, v starem kraju, je prebil najlepša otroška in dijaška leta. Tisoč spominov ga veže na to kamenje, na steze in drevesa, na zidanice in trtja, pa še na polja in steljnike in gore in sinja obzorja, ki se vidijo izpred rodne hišice. Kako daleč je vse to! Ali se še kdaj vrne, pred smrtjo, v domačo deželo?

Amerikanec je izpil kupico vina.

Nazaj, k svojemu lastnemu ognjišču! Tisoče kilometrov daleč, med tuje ljudi! Tam je nova domovina, ki ji skoraj ni meja. Ali ni tam srce sveta?

France Judnič je zasanjano strmel predse.

Ni pomislil na svoj mali, ubogi narod, ki mu krvavijo meje in se celo mejniki vdajajo tuji premoči. Kaj njemu Evropa, stari svet! Nikdar se ni vprašal, kakšen bo konec tihe, strašne borbe med temi narodi.

Mislil je le na Ameriko, ta Frank Judnich!

A ob vsem je vendar čutil neko notranjo, osebno krivdo pred to domačo deželo, pred samim seboj, zlasti pa pred materjo. Čutil je, da je zgubil nekaj velikega in dragocenega: mir, ustaljenost, zadovoljstvo. Bil je človek brez toplega doma, izkoreninjen in presajen v tujo zemljo in v tuje podnebje. Težko mu je bilo, a ni imel moči, da bi se odtujenosti uprl. Ali bi bil kdo na njegovem mestu drugačen? Ali jim ni vsem usojena ista pot v pozabljenje in v smrt? Hčerka Annie je človek drugačne vrste. Ona pozna samo Ameriko, njena domovina je tam in tam je tudi njena bodočnost. Ta kamenita zemlja, ta skromna trtja, brinje in leščevje, vasice in samote, tišina in odmaknjenost — vse to bo ostalo v njej kot svojevrsten spomin na daljno Evropo.

Najhuje mu je bilo zaradi matere. Slutil je, kaj se godi v njenem srcu, toda ni imel besede, da bi ji razodel svojo tegobo. In je tudi vedel, da ga ne bi umela. Prerazlično je bilo njegovo življenje od njenega, preveč let je minilo, odkar sta se ločili njuni poti. In je vedel, da ni bil rodному domu še nikdar tako tuj, kakor mu bo v trenutku slovesa od matere, v trenutku vrnitve čez morje, v novi svet.

Opustil je podedovano in privzgojeno, oklenil se novega, tujega — in v tem je bila vsa njegova krivda.

Oče in hči sta se s sladko mrzličnostjo pripravljala za odhod. Hodila sta se poslavljal. Poslednjič so zveneli kozarci, se vžigale vznesene besede o zahvali in o oproščenju, o srečni poti nazaj. Tako je prišel dan ločitve.

Judnička je bila tiha in do smrti žalostna. Ko mesečna se je sukala pri svojih poslih. Skrbno je spraševala, ali niso nemara česa pozabili. Ko so bili zadnjič pri mizi, je rekel France:

»Takoj, ko se vrnem, vam pošljem denar, da prekrijete streho —«

»Saj ne bo treba, zame je tudi slamnata dobra.«

»Že, a če pridem na stara leta sem —«

Stiskalo jo je v grlu. Nič več ni govorila. Potem je hotela ž njima na postajo. A bilo je že pozno. Ni mogla iti tako hitro ž njima. Le kos poti ju je spremila.

»Zbogom, mama, ostanite zdravi!«

Čutil je, da je to zadnje slovo od matere.

»Adijo!« Annie se je smehljala, lepa ko pomlad. Brez vsake otožnosti je odhajala tja daleč v San Francisco — a Slavku Mileku je bilo, ko da odhaja pomlad, ki se nikdar več ne povrne.

Judnička je obstala, drobna in zgubana. Izpod praznične rute so silili sivi lasje. Gledala je za svojim edinim sinom, za svojo edino vnukinjo. Ko sta se zgubila za ovinkom, je zrla v prazno. Meglilo se ji je v očeh.

Sijalo je predpoldansko sonce, v zraku so utripale nevidne žuželke, visoko nekje je krožil in pivkal kragulj. Iz tal so se dvigale zrele dišave.

Judnička je stala brezčutno na stezi. Ko pa je iz gozda pripiskal vlak, zdrdral po viaduktu in se sopihajoč ustavil za hribom, ji je zgrabila srce brezmejna bolečina. Iz dobrih, potrpežljivih oči so prišle solze, tekle po gubah, mimo ust. Grenkoba ji je stiskala grlo.

Slišala je, kako odhaja vlak s postaje, kako je vse tišji njegov glas. Tedaj se je obrnila proti domu. Telo se je stresalo v ihtenju.

Ah, zakaj se je sin sploh vrnil?

Ustavila se je pri vrtiču. Kjer je toliko let rasla, cvela in rodila črešnja, je bilo zdaj vse prazno ko v srcu, kjer ni nobenega čustva. Le svetli iveri so ležali vsenaokrog. In kakor je Judničkinemu srcu manjkalo nečesa velikega: manjkala ji je dobra, neskalsena misel o sinu, tako je bila njena domačija brez črešnje, celo brez usehle črešnje, nekaj tujega, kar človeka navdaja s strahom in žalostjo.

Obrisala si je oči in lica. Kdo pa tam stoji, kdo tako boječe gleda? Emil!

Pozvala ga je v sobo in ga posadila za mizo. Tam je bilo kruha, potice, mesa, vina, grozdja. Morala ga je dolgo siliti, da se je lotil, kajti bil je v veliki zadregi.

Iz predala je vzela steklenega Jezusa, ga navila in obdržala v naročju. Vanjo so strmele rjave Emilove oči, krotke in kalne.

Ko je godba prenehala, je Judnička dvignila predpasnik in si zakrila obraz.